

УДК 343:123(477)

С. Г. Кримчук
аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ»

Постановка проблеми. Запровадження до вітчизняного кримінального процесуального законодавства України інституту повідомлення особі про підозру слід визнати суттєвою гарантією виконання завдань кримінального провадження, встановлених ст. 2 КПК України. Окрім того, якнайкраще досягається реалізація таких його засад кримінального провадження як презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини (ст. 17 КПК України), забезпечення права на захист (ст. 20 КПК України), змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (ст. 22 КПК України), розумні строки (ст. 28 КПК України) тощо. До того ж, як слушно зазначили Ю. П. Аленін та І. В. Гловюк, акт повідомлення особи про підозру має важливе значення, оскільки він служить одним із засобів забезпечення невідворотності відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а в наступному обґрунтована підозра дозволяє суду призначити таким особам справедливе покарання відповідно до характеру і тяжкості вчиненого кримінального правопорушення [1, с. 161].

Водночас системний аналіз КПК України стосовно правової регламентації повідомлення про підозру свідчить про суперечливість законодавчих положень, які визначають сутність повідомлення про підозру. Насамперед, на наш погляд, першопричиною цього є те, що законодавцем на надано офіційного визначення терміну «повідомлення про підозру». Не містить його роз'яснення і в главі 22 КПК України, яка безпосередньо присвячена регламентації даного інституту. І лише в ст. 277 КПК України зазначено зміст письмового повідомлення про підозру; в ст. 276 КПК України встановлено вичерпний перелік випадків обов'язкового повідомлення про підозру та порядок здійснення такого повідомлення, а в статтях 278, 279, 481 КПК України встановлено процесуальні аспекти повідомлення особі про підозру.

Беручи до уваги викладене, **метою статті** є аналіз та узагальнення наукових підходів щодо сутності повідомлення про підозру, а також формування авторського бачення даного поняття.

Аналіз дослідження проблеми. Актуальність задекларованого питання підтверджується значною кількістю публікацій і думок науковців. Зокрема, спроби розкрити поняття повідомлення про підозру зроблені в наукових працях таких

учених-процесуалістів, як Ю. П. Аленін, А. В. Андрейчук, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, Л. М. Гуртієва, І. Г. Івасюк, О. В. Іващенко, О. В. Капліна, П. М. Каркач, Я. О. Ковальова, Н. Р. Костів, Л. М. Лобойко, А. М. Погорецький, І. В. Рогатюк, О. Ю. Татаров, А. Р. Туманянц, О. В. Фараон та інших. Проте й досі однозначної точки зору стосовно розуміння повідомлення про підозру не вироблено, що призводить до різного його тлумачення серед правників.

Виклад основного матеріалу. Правова природа повідомлення про підозру в кримінальному провадженні надзвичайно складна, унаслідок чого в доктрині кримінального процесу зазначене поняття розглядається в багатьох аспектах. Дослідження основних наукових підходів щодо дефініції «повідомлення про підозру» свідчить про те, що вона визначається як: 1) процесуальний інститут; 2) етап стадії досудового розслідування; 3) початок реалізації функції обвинувачення у кримінальному провадженні; 4) процесуальна дія; 5) процесуальний акт; 6) процесуальна процедура; 7) процесуальний документ; 8) акт правозастосування; 9) форма повідомлення; 10) думка, припущення слідчого, прокурора.

Отже, розглянемо більш детально кожний із вищезазначених аспектів.

На нашу думку, найбільш ґрунтовним видається розуміння повідомлення про підозру як процесуального інституту. В такому розумінні повідомлення про підозру досліджують А. Р. Туманянц, Н. Р. Костів, І. В. Рогатюк, М. Гузєпа, А. Палюх та інші.

Так, А. Р. Туманянц зазначає, що інститут підозри є сукупністю взаємопов'язаних правових норм, покликаних належним чином забезпечити залучення до участі у кримінальному провадженні підозрюваної особи з одночасним наданням їй можливості реалізовувати свої права й законні інтереси. Також, учена вважає, що пропонований законодавцем підхід до формулювання терміну «підозра» не розкриває його дійсної природи. По-перше, тому що підозра інтерпретується через примус, тоді як він не породжує її, а навпаки, вона тягне за собою застосування до особи заходів примусу. По-друге, затримання підозрюваного та застосування до нього запобіжного заходу зовсім не вичерпують ситуацій, за яких особа реально опиняється під підозрою правоохоронних органів [2, с. 169].

Н. Р. Костів вважає повідомлення про підозру самостійним кримінальним процесуальним інститутом, але надає дещо інше його визначення. Зокрема, на її переконання, повідомлення про підозру являє собою самостійний інститут кримінального процесуального права, норми якого визначають підстави і процесуальний порядок повідомлення особи про підозру (випадки, за яких обов'язково здійснюється повідомлення про підозру; зміст письмового повідомлення про підозру та порядок його вручення; порядок зміни повідомлення про підозру; особливості повідомлення про підозру окремих категорій осіб тощо) [3, с. 127].

Схоже визначення пропонують М. Гузела та А. Палюх. На їхню думку, повідомлення особі про підозру – це інститут кримінального процесуального права, який полягає у вчиненні процесуальних дій компетентним державним органом чи посадовою особою (прокурором або за його погодженням слідчим), що реалізуються у відповідному правозастосовному акті, що спричиняє притягнення особи до кримінальної відповідальності та набуття цією особою процесуального статусу (підозрюваного), а також створює передумови для подальшого руху кримінального провадження та виконання завдань кримінального судочинства [4, с. 253]. Але таке розуміння повідомлення про підозру видається не зовсім влучним і викликає наступні зауваження. По-перше, не правильно вказувати, що інститут права полягає у вчиненні процесуальних дій, оскільки у теорії держави та права загальновідомо, що це система пов'язаних між собою правових норм, які регулюють однорідні суспільні відносини. По-друге, незважаючи на те, що в п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України передбачено, що притягнення до кримінальної відповідальності є стадією кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення про підозру, вважаємо не доречно вказувати, що останнє спричиняє притягнення особи до кримінальної відповідальності. Пояснюється це тим, що підозра це лише первинне припущення слідчого, прокурора про вчинення особою кримінального правопорушення.

Інша група науковців наголошує, що повідомлення про підозру слід розглядати як етап досудового розслідування. Зокрема, Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій [5, с. 344], В. М. Юрчишин [6, с. 92] вважають, що повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення – це перший етап загальнопроцесуальної функції обвинувачення, що виконується прокурором. Також повідомлення про підозру в аспекті початкового моменту реалізації функції обвинувачення розглядається І. В. Рогатюком [7, с. 122] та І. Г. Івасюком [8, с. 77].

П. М. Каркач та Я. О. Ковальова висловлюють наукову позицію про те, що повідомлення про підозру є першою стадією кримінального провадження, змістом якої є діяльність прокурора та

інших учасників сторони обвинувачення, спрямована на встановлення особи, яка вчинила злочин, і збір доказів для твердження про те, що саме вона його вчинила [9, с. 396-397]. Ми не може погодитися з тим, що повідомлення про підозру є першою стадією кримінального провадження, адже відповідно до теорії кримінального процесу першої стадією є досудове розслідування.

Іншу наукову позицію щодо сутності повідомлення про підозру висловив Л. М. Лобойко. Зокрема, на його переконання, повідомлення про підозру є процесуальною дією (діяльністю), зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його вручення особі. Повідомлення про підозру також є процесуальним документом, який означає новий етап стадії досудового розслідування – появу підозрюваного, можливість застосування до нього заходів забезпечення кримінального провадження, які пов'язані із суттєвим обмеженням його конституційних прав, початок притягнення до кримінальної відповідальності [10, с. 236]. Схоже за своєю сутністю визначення надає О. В. Капліна, яка вважає, що повідомлення про підозру – це ймовірне судження, припущення, попередній висновок про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення. Саме тому обвинувачення, відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України, є твердженням про вчинення певною особою діяння, передбаченого Законом України про кримінальну відповідальність, висунуте у порядку, встановленому КПК України. Підозра не може бути твердженням, її сутність полягає в тому, що це тільки припущення, яке необхідно перевірити під час нового етапу досудового розслідування, який настає після повідомлення про підозру конкретної особи [11, с. 240].

З точки зору О. Ю. Татарова, повідомлення про підозру є процесуальним актом. Науковець наголошує, що повідомлення про підозру – це один із ключових актів на стадії досудового розслідування і процес доказування в кримінальному провадженні здійснюється саме для того, щоб процесуальними засобами підтвердити або спростувати винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення й забезпечити притягнення її до кримінальної відповідальності, яка розпочинається саме з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України) [12, с. 181].

Як процесуальну процедуру та процесуальний акт слідчого, прокурора повідомлення про підозру також розглядає І. В. Рогатюк. Разом з цим, він зазначає, що повідомлення про підозру є кримінальним процесуальним інститутом. На його переконання, повідомлення про підозру – це результат розумової діяльності слідчого, прокурора щодо оцінки наявних у матеріалах кримінального

провадження доказів, які з достатньою переконливістю вказують на ймовірність вчинення кримінального правопорушення певною особою, що виражається у процесуальному документі, який складається в письмовій формі відповідно до норм кримінального процесуального закону України і вручається особі, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, що зумовлює набуття цією особою процесуального статусу підозрюваного [7, с. 117, 122].

Повідомлення про підозру як процесуальне рішення досліджується такими вченими-процесуалістами, як Ю. П. Аленін, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, І. Г. Івасюк та ін. Наприклад, Ю. П. Аленін та І. В. Гловюк зазначають, що повідомлення про підозру як процесуальний документ є процесуальним рішенням – юридичним актом початку та одночасно персоніфікації кримінального переслідування, оскільки у зв'язку із повідомленням про підозру з'являється такий суб'єкт кримінального провадження, як підозрюваний, з моменту повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення розпочинається притягнення особи до кримінальної відповідальності [1, с. 162]. Як бачимо, правники також наголошують на тому, що з моменту повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення розпочинається притягнення особи до кримінальної відповідальності. При цьому, ми має розуміти, що навіть після повідомлення про підозру кримінальне провадження може бути закритим або, відповідно до глави 38, 39 КПК України, змінено порядок здійснення досудового розслідування, у зв'язку з чим не можна все буде вести мову про притягнення особи до кримінальної відповідальності.

На думку Т. В. Лукашкіної, повідомлення про підозру також виступає правозастосовним актом, оскільки кримінальне провадження можна розглядати як складний правозастосовний процес, процес застосування норм матеріального та процесуального права [13, с. 32].

На наш погляд, найбільш «вузьке» значення повідомлення про підозру, яке на сьогодні існує в юридичній літературі, полягає в тому, що воно є процесуальним документом. Зокрема, А. В. Андрейчук розглядає повідомлення про підозру як письмовий документ, що складається слідчим, прокурором та підлягає врученню особі та відповідає поняттю процесуального документа, оскільки на підставі нього здійснюється повідомлення про підозру як процесуальний акт, направлений на вручення письмового повідомлення про підозру і зміну повідомлення про підозру [14, с. 265]. Також у своєму дослідженні О. В. Фараон робить висновок, що повідомлення про підозру можна розглядати як документ, у якому формулюється підозра, і як дію (процедуру) та як твердження про вчинення певною особою діяння, передбаче-

ного законодавством України про кримінальну відповідальність, пред'явлене в порядку, передбаченому чинним КПК України [15, с. 22, 26].

Слід погоджуватися з науковою позицією про те, що визначення правової природи повідомлення про підозру тільки як процесуального рішення є неповним, оскільки воно також є кримінально-процесуальним актом, який включає процесуальне рішення та процесуальну дію [16, с. 187].

Досить неординарне тлумачення повідомлення про підозру надано О. В. Іващенко, який в своєму дослідженні взагалі розглядає його як форму повідомлення, а саме - складений прокурором, слідчим за погодженням з прокурором процесуальний документ, яким особа інформується про зміст підозри, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого вона підозрюється, та її права під час кримінального провадження [17, с. 99-100].

Заслужує своєї уваги погляд А. М. Погорецького та В. О. Гринюка, які повідомлення про підозру розглядають в наступних контекстах: а) процесуальна діяльність, зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його врученні особі відповідно до ст. ст. 276–279 КПК України; б) процесуальне рішення; в) процесуальна дія; г) етап стадії досудового провадження та форма повідомлення; д) етап досудового розслідування тощо [18, с. 63].

Висновок. Детальний аналіз положень чинного кримінального процесуального законодавства України та існуючих наукових точок зору надає можливість сформулювати власне бачення щодо визначення досліджуваного терміну. На нашу думку, повідомлення про підозру слід розглядати: по-перше, у широкому та вузькому значеннях; по-друге, у матеріальному та процесуальному аспектах. Переконані, що саме таке взаємопов'язуюче і взаємодоповнююче тлумачення охоплює всі його властивості, а також у більш повній мірі відображає його правову природу.

У широкому розумінні повідомлення про підозру – це інститут кримінального процесуального права, який включає в себе відносно самостійні правові норми, направлені на врегулювання правовідносин, які виникають між учасниками кримінального провадження у зв'язку зі здійсненням повідомлення про підозру, його зміною та полягає у вчиненні прокурором або слідчим за погодженням із прокурором процесуальних дій, що реалізуються у відповідному правозастосовному акті, за наявності якого особа набуває процесуального статусу підозрюваного, а також створює передумови для подальшого руху кримінального провадження та виконання завдань кримінального судочинства.

У вузькому розумінні повідомлення про підозру – це процесуальна дія, яка полягає у висуненні уповноваженою службовою особою (прокуро-

ром або слідчим за погодженням із прокурором) припущення на підставі наявних доказів у кримінальному провадженні щодо вчинення особою кримінального правопорушення, що складається в письмовій формі відповідно до кримінального процесуального законодавства, вручається особі з дотриманням визначеної процедури та зумовлює набуття нею процесуального статусу підозрюваного.

У матеріальному аспекті повідомлення про підозру – це процесуальний документ, складений уповноваженою особою відповідно до вимог КПК України, що має містити: зміст підозри; правову кваліфікації кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа (із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; стислий виклад обставин кримінального правопорушення; викладення прав підозрюваного.

У процесуальному аспекті повідомлення про підозру – це сукупність процесуальних дій, направлена на: а) пред'явлення особі, яка на переконання слідчого та/або прокурора ймовірно вчинила кримінальне правопорушення, письмового повідомлення про підозру; б) вручення письмового повідомлення про підозру та роз'яснення підозрюваному його прав; в) зміну повідомлення про підозру у випадках, передбачених ст. 279 КПК України.

Література

- Аленін Ю. П., Гловюк І. В. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 161-169.
- Туманянц А. Р. Інститут підозри у кримінальному процесі та його значення за новим КПК України. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, 19 жовт. 2012 р. Харків, 2012. С. 168-172.*
- Костів Н.Р. Повідомлення про підозру як інститут кримінального процесуального права. *Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу: матеріали наукового семінару (м. Івано-Франківськ, 06 грудня 2012 року) / Ред. кол.: Острогляд О.В. (голов. ред.) та ін. Івано-Франківськ: Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2012. С. 125-128.*
- Гузела М., Палюх А. Поняття повідомлення про підозру в кримінальному провадженні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки: збірник наукових праць, 2017. № 876. С. 249-254.*
- Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х.: Право, 2013. 824 с.
- Юрчишин В. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному судочинстві за новим КПК України. *Вісник прокуратури*. 2012. № 6. С. 89-97.
- Рогатюк І. В. Повідомлення про підозру: значення інституту та проблеми правозастосування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 115-124.
- Івасюк І. Г. Інститут «повідомлення про підозру» нового кримінального процесуального законодавства України. *Митна справа*. 2013. № 4 (88). Ч. 2. Кн. 2. С. 74-79.
- Каркач П. М., Ковальова Я. О. Критерії ефективності підтримання державного обвинувачення в суді. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. Спеціальний випуск, 2012. № 4. С. 395-401.
- Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. Київ: Істина, 2014. 432 с
- Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 238-242.
- Татаров О. Проблеми повідомлення про підозру та шляхи їх вирішення. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 179-186.
- Лукашкіна Т. В. Доказывание как этап правоприменительного процесса. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукр. науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса)*. Одеса: Юридична література, 2013.
- Андрейчук А. В. Правова природа повідомлення про підозру. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2013. № 1. С. 259-271.
- Фараон О. В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 247 с.
- Гуртієва Л. М. Поняття та правова природа повідомлення про підозру у кримінальному провадженні України. *Митна справа*. 2014. № 6 (96). частина 2 книга 1. С. 185-190.
- Іващенко О.В. Інформування учасників кримінального провадження: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2013. 232 с.
- Погорецький А. М., Гринюк В. О. Повідомлення судді про підозру: проблемні питання правового регулювання, теорії та практики. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 58-71.

Анотація

Кримчук С. Г. Наукові підходи до розуміння поняття «повідомлення про підозру». – Стаття.

Статтю присвячено визначенню розуміння повідомлення про підозру. Задля цього автором опрацьовано наукові точки зору вчених-процесуалістів із досліджуваного питання. За результатами узагальнення наукової літератури визначено, що наразі повідомлення про підозру розглядається в наступних значеннях: 1) процесуальний інститут; 2) етап стадії досудового розслідування; 3) початок реалізації функції обвинувачення у кримінальному провадженні; 4) процесуальна дія; 5) процесуальний акт; 6) процесуальна процедура; 7) процесуальний документ; 8) акт правозастосування; 9) форма повідомлення; 10) думка, припущення слідчого, прокурора. Наведені доктринальні позиції стосовно кожного із вказаних значень. Детальний аналіз положень чинного кримінального процесуального законодавства України та існуючих наукових точок зору стосовно розуміння повідомлення про підозру надав автору можливість сформулювати власне бачення щодо визначення досліджуваного поняття. Як вважає автор, повідомлення про підозру слід розглядати: по-перше, у широкому та вузькому значеннях; по-друге, у матеріальному та процесуальному аспектах. З метою обґрунтування авторської точки зору розкрито кожне із цих значень. Автор переконаний, що саме

таке взаємопов'язуюче і взаємодоповнююче тлумачення охоплює всі властивості поняття повідомлення про підозру, а також у більш повній мірі відображає його правову природу.

Ключові слова: підозра, повідомлення, підозрюваний, повідомлення про підозру, процесуальне рішення, процесуальний документ.

Аннотація

Крымчук С. Г. Научные подходы к пониманию понятия «сообщение о подозрении». – Стаття.

Стаття посвящена определению понимания уведомления о подозрении. Для этого автором обработаны научные точки зрения ученых-процессуалистов по изучаемому вопросу. По результатам обобщения научной литературы определено, что сейчас уведомление о подозрении рассматривается в следующих значениях: 1) процессуальный институт; 2) этап стадии досудебного расследования; 3) начало реализации функции обвинения в уголовном производстве; 4) процессуальное действие; 5) процессуальный акт; 6) процессуальная процедура; 7) процессуальный документ; 8) акт правоприменения; 9) форма уведомления; 10) мнение, предположение следователя, прокурора. Приведены доктринальные позиции по каждому из указанных значений. Детальный анализ положений действующего уголовного процессуального законодательства Украины и существующих научных точек зрения относительно понимания уведомления о подозрении предоставил автору возможность сформулировать собственное видение определения исследуемого понятия. Как считает автор, уведомление о подозрении следует рассматривать: во-первых, в широком и узком смыслах; во-вторых, в материальном и процессуальном аспектах. С целью обоснования авторской точки зрения раскрыто каждое из этих значений. Автор убежден, что именно такое взаимосвязанное и взаимодополняющее толкование охватывает все свойства понятия уве-

домления о подозрении, а также в более полной мере отражает его правовую природу.

Ключевые слова: подозрение, уведомление, подозреваемый, уведомление о подозрении, процессуальное решение, процессуальный документ.

Summary

Krymchuk S. G. Scientific approaches to understanding the concept of “report of suspicion”. – Article.

The article is devoted to determining the understanding of the notification of suspicion. For this, the author processed the scientific points of view of process scientists from the issue under study. Based on the results of the generalization of scientific literature, it was determined that now the notification of suspicion is considered in the following meanings: 1) a procedural institution; 2) stage of the stage of pre-trial investigation; 3) the beginning of the implementation of the function of prosecution in criminal proceedings; 4) procedural action; 5) the procedural act; 6) procedural procedure; 7) a procedural document; 8) act of law enforcement; 9) notification form; 10) opinion, suggestion of the investigator, prosecutor. Doctrinal positions are given for each of these values. A detailed analysis of the provisions of the current criminal procedural legislation of Ukraine and existing scientific points of view regarding the understanding of a notification of suspicion provided the author with the opportunity to formulate his own vision of the definition of the concept under study. According to the author, a notification of suspicion should be considered: first, in a broad and narrow sense; secondly, in the material and procedural aspects. For the purpose of substantiating the author's point of view, each of these meanings is disclosed. The author is convinced that it is precisely this interrelated and complementary interpretation that encompasses all the properties of the concept of notification of suspicion, and also more fully reflects its legal nature.

Key words: suspicion, notification, suspect, notification of suspicion, procedural decision, procedural document.